

EXCELLENTIE IN ONTWIKKELING KLEUTERS UITDAGEN WERKT

GESPREKSKAARTEN

VOORAF

Deze kaarten zijn bedoeld als een spiegel. Kan ik deze uitspraken nazeggen, of gaan ze niet over mij? En, als ik ze zou willen nazeggen maar merk dat het nog niet (helemaal) klopt met mijn praktijk, wat kan ik dan doen om dichter te komen bij wat die uitspraak beschrijft? Interessant is dan ook de vraag, of je die uitspraak echt wel *wilt* nazeggen. Past die uitspraak bij je visie op onderwijzen en leren?

Achter deze uitspraken schuilt een opvatting over leren en over de rol van de leraar, zeker ten aanzien van (hoog)begaafde leerlingen. Leren, ook op school, is in die opvatting een actief proces van kinderen. Met 'actief' bedoelen we niet dat kinderen vooral taakgericht bezig zijn. Onder 'actief' verstaan we dat kinderen weten wat ze doen, waartoe het zou moeten leiden en hoe ze daaraan kunnen werken en daar zelf invloed op hebben. Een taak of een werkje moet niet af, maar een afgesproken taak of een werkje moet leiden tot het ervaren van nieuwe kennis, inzichten en/of vaardigheden.

Dat betekent dat kinderen steeds worden aangezet tot nadenken en onderzoeken. Die natuurlijke nieuwsgierigheid van kinderen mag

niet op school verdwijnen. Om over iets na te kunnen denken en om van iets te kunnen leren, is het nodig dat de kinderen helder voor ogen hebben wat het probleem is, wat er op te lossen is, wat er moeilijk aan is, kortom: wat ervan te leren is. Dat lijkt, als je het zo leest, misschien heel vanzelfsprekend. Toch gaan veel instructies en activiteiten in de diverse groepen meer over de oplossingen dan over wat er opgelost moet worden. (*Even terzijde: hoe vaak gebeurt dat in het team net zo...?*) Door kinderen zelf te laten nadenken, erover te laten praten en feedback te laten krijgen, maar ook door ze dingen te laten uitproberen, zijn zij actief en zullen zij er meer van leren. In ieder geval is de kans groter dat ze het later nog steeds weten. Veel werkjes uit de kast zijn alleen gericht op het vinden van het goede antwoord. Dat leidt ertoe dat de kinderen niet buiten dat pad-naar-het-antwoord leren denken en al gauw dat ook niet meer durven.

De uitspraken op de bijgaande kaarten willen stimuleren daarover in het (bouw)team eens samen na te denken. Hoe is dat bij ons? Willen wij dat ook en hoe komen we in die richting? Samen kom je dan al snel op een heleboel ideeën om een invulling of gevolg te geven aan die uitspraken.

COLOFON

Auteurs

Dolf Janson, Jeldau Bollema en Sascha Brasz.

Uitgegeven door APS december 2011, als onderdeel van een serie uitgaven onder de titel *Excellentie in ontwikkeling* verzorgd door de samenwerkende landelijke pedagogische centra en SLO.

Tenzij anders aangegeven mag het materiaal uit deze uitgave zonder voorafgaande toestemming openbaar gemaakt en verveelvoudigd worden door instellingen die gefinancierd worden uit publieke middelen, scholen, opleidingsinstituten en non-profitorganisaties ten behoeve van onderwijs- en onderzoeksdoeleinden, mits de naam van de auteursrechthebbende daarbij wordt vermeld: © APS, CPS, KPC Groep en SLO.

Bij gebruik door andere instellingen / bedrijven of bij gebruik voor andere doeleinden dient eerst toestemming te worden gevraagd aan APS.

VOOR MEER INFORMATIE

Dolf Janson	d.janson@aps.nl
Jeldau Bollema	j.bollema@aps.nl
Sascha Brasz	s.brasz@aps.nl

Vereniging de Samenwerkende
Landelijke Pedagogische Centra

LPC

**IK DEEL HET
PROBLEEM
– NIET DE
OPLOSSING –
MET DE
KINDEREN.**

ESSENTIE

Leren start altijd met een 'kwestie', iets wat je graag wilt weten, kunnen of snappen, of met iets wat om een oplossing vraagt. Soms is het nodig om iets wat heel gewoon lijkt, te problematiseren: is dat wel zo gewoon?

Voorbeeld: De volgorde van getallen. Komt na de 8 altijd de 9 of kan de 5 ook wel eens na de 8 komen? En hoe weet je nu wat het volgende getal zal zijn, als je dat nog nooit hebt gezien? Bij welk getal stopt de getallenrij? Wat is de kleinste breuk? Weet je dat zeker?

SPIEGEL

Welke kwesties heb je deze week/vandaag aan de kinderen voorgelegd? Was dat echt een kwestie, of was het een activiteit die eigenlijk het probleem al had opgelost? Noem elkaar voorbeelden, vraag door, maar beoordeel elkaar niet!

RESULTAAT

Kun je met elkaar een conclusie trekken, een voornemen formuleren, een plan afspreken?

**IK GEEF RUIMTE
VOOR EIGEN
INVULLINGEN –
OOK VOOR WAT
IK ZELF NIET
HAD KUNNEN
BEDENKEN!**

ESSENTIE

Ruimte geven aan kinderen betekent ook dat je als leraar zelf minder ruimte durft in te nemen. Het betekent vertrouwen hebben in (de inbreng van) kinderen en nieuwsgierig zijn naar hun ideeën en oplossingen.

De kwesties die je aan de orde stelt zullen voor jouw leerlingen wel uitdagend en *betekenisvol* moeten zijn, zodat zij op ideeën kunnen komen.

SPIEGEL

Hoe interessant zijn de startmomenten die de kinderen moeten inspireren? Weet jij welke onderwerpen, verhalen en gebeurtenissen voor de kinderen uit jouw groep *vol betekenis* zijn: aansluiten bij hún leef- en belevingswereld? Hoeveel ruimte hebben de kinderen om zelf keuzes te maken en ideeën in te brengen die zij ook mogen uitvoeren?

Hoe erg vind je het dat een idee van een kind niet lukt? Mogen ze fouten maken? (Variërend van te veel lijm gebruiken tot merken dat het plan niet past binnen een werkuur en van iets willen maken dat te ingewikkeld is, tot niet goed samenwerken.) Hoe erg vind je het dat een kind van bepaalde onderwerpen meer weet dan jij?

RESULTAAT

Zie je bij deze uitspraak concrete kinderen voor je?
Wat zou het voor deze kinderen betekenen als je hen meer 'ruimte' gaf?
Wat ga *jij* dan niet meer doen?

**IK STEL (OPEN)
VRAGEN DIE
PASSEN
BIJ HET
DOEL VAN DE
OPDRACHT.**

ESSENTIE

Het is belangrijker om veel vragen te stellen dan steeds alles voorkauwen en uitleggen. Het is belangrijk om open vragen te stellen, omdat dan meer kinderen een kans krijgen en er meer antwoorden mogelijk zijn, dan bij gesloten vragen. Ook gaat het bij open vragen niet zo snel over goed of fout, maar meer over de argumenten of de ideeën. *Voorbeeld: Je loopt van school naar huis, het begint ineens heel hard te regenen, maar je hebt geen jas bij je; wat kun je doen?* Opdrachten hebben altijd een doel: dat doel moet je als leraar (her)kennen. Door met die open vragen aan te sluiten bij en de aandacht te richten op dat doel, kunnen de kinderen dat doel ook (leren) herkennen.

SPIEGEL

Hoe vanzelfsprekend is het voor jou dat een activiteit altijd een herkenbaar doel heeft? Gaat het jou dan om het doel van die activiteit of om het leerdoel van de leerling (wat in de praktijk niet hetzelfde is: een puzzel maken heeft als doel alle stukjes op de juiste plek leggen, maar voor een kind kan het doel zijn onderscheid te maken tussen randstukjes en middenstukjes of gericht kunnen zoeken naar 'luchtstukjes' tussen 'grasstukjes')? Weet je van jezelf of je open vragen stelt? Bij alle soorten activiteiten?

RESULTAAT

Ga eens bij elkaar kijken en luisteren en geef elkaar feedback op het soort vragen en/of op de doelen.

**IK HOUD
REKENING MET
JONGENS EN
MEISJES.**

ESSENTIE

Het is belangrijk om zoveel variatie in je aanbod te hebben dat je recht doet aan de behoefte van kinderen aan zowel jongensachtige als meisjesachtige activiteiten. Dat geldt ook voor de manier waarop je op de uitvoering van activiteiten reageert: kinderen zijn verschillend in hun behoefte aan feedback en ondersteuning. Die grens loopt niet precies tussen jongens en meisjes, het is daarom zaak om de kinderen onbevooroordeeld te leren kennen!

SPIEGEL

Je hebt eigen voorkeuren: houd je zelf van stoeien of juist niet, houd je zelf van precies en rustig werken of juist niet, wil je zelf (eerst) precies weten hoe dingen moeten voor je eraan begint of zoek je dat (zelf) liever gaandeweg uit, houd je van herhaling of wil je liever steeds weer wat anders? Dergelijke verschillen zijn er ook in de klas en die zijn legitiem. Kinderen hoeven niet te worden zoals jijzelf bent...

Kun je die verschillen opmerken zonder daaraan een waardeoordeel te verbinden?

RESULTAAT

Houd in de opdrachten die je geeft rekening met zulke verschillen. Geef kinderen ook regelmatig de kans andere dingen te doen of dingen anders te doen dan ze gewend zijn. Zorg voor daarbij passende opdrachten!

**IK RUIM
REGELMATIG
MIJN KASTEN
(EN HOEKEN)
LEEG – IS DE
INHOUDE NOG
UITDAGEND?**

ESSENTIE

Routines en tradities zijn waardevol. Tegelijk zijn ze ook een valkuil: je bent er zo aan gewend dat het lijkt of het niet anders kan. Veel traditionele werkjes en materialen in kasten en hoeken zijn niet zo geschikt om kinderen uit te dagen of passen niet meer in de belevingswereld van de leerlingen.

Bovendien fungeren veel van die werkjes als 'toetsjes': je kunt het of je kunt het niet. Dat betekent dat ze niet werken als oefening doordat de leerling geen aanwijzingen vanuit het materiaal krijgt om zichzelf te verbeteren.

SPIEGEL

Ben je je ervan bewust dat veel opdrachten die je geeft via de kasten of als werkje via het kiesbord, niet werken als oefening en nog minder als ontdekkingsactiviteit? Hoe erg vind je dat? Heb je het wel eens met collega's over hoe je de kinderen rond een thema kunt uitdagen en nieuwsgierig kunt maken? Leidt dat dan ook tot uitdagende activiteiten? Of heb je die zelf al zo goed doordacht dat de kinderen niet meer hoeven te denken...?

RESULTAAT

Verplaats je in drie verschillende kinderen uit je groep: bedenk voor elk een activiteit waarin wel een doel centraal staat, maar de weg om daar te komen nog (grotendeels) open is. Hoe laat je met deze opdracht zien wat de typerende verschillen tussen deze kinderen zijn?

**IK HAAL DE
KINDEREN
STEEDS WEER UIT
HUN COMFORT-
ZONE - OP
NAAR DE ZONE
VAN NAASTE
ONTWIKKELING!**

ESSENTIE

Kinderen en andere mensen kiezen graag dingen die hen bekend zijn en waarvan ze weten dat het lukt. Daar is niets mis mee, mits dat niet gebeurt vanuit een zekere angst voor het onbekende of (nog erger) uit angst om fouten te maken. Leren is leuk, zeker als je dat spelend en experimenterend doet, maar dan mag 'fouten maken' geen struikelblok zijn.

SPIEGEL

Als de kinderen een werkje hebben gemaakt, kijk je het dan na – of het goed is? Of bevraag je de leerling hoe hij dit resultaat heeft gekregen (ongeacht of het goed of fout is)? Laat je zelf zien hoe je dingen uitprobeert, dat je wilt weten hoe iets gaat of werkt? Ben je je ervan bewust dat leren plaatsvindt als je iets nog niet perfect doet? Weet je nog dat die 'zone van de naaste ontwikkeling' betekent dat een kind iets al kan, maar met hulp van een ander (die bijvoorbeeld af en toe een vraag stelt, een tip geeft of "Nu eerst even goed kijken!" zegt)?

RESULTAAT

Bedenk bij routinewerkjes eens prikkelende vragen of rare opdrachten, waardoor de kinderen met nieuwe ogen naar het bekende materiaal kijken.

Maak met je collega's afspraken over goede nagesprekjes; ga bij elkaar kijken of maak een video-opname en bekijk die samen: wat gaat al goed en welke vragen waren hier minder handig? Lukt het om het niet meer over de goede antwoorden/resultaten te hebben als een kind klaar is?

**IK BRENG EEN
KEER PER
WEEK IETS IN
WAAROVER IK
MEZELF OOK
VERWONDER!**

ESSENTIE

Het is belangrijk dat kinderen eraan wennen dat zij zich kunnen en mogen verwonderen, zowel over alledaagse dingen, als over heel bijzondere. Het is van groot belang je hierbij bewust te zijn van je voorbeeldfunctie. Een vaste gewoonte van eenmaal per week kan een ritueel worden, met bijbehorende attributen (bijvoorbeeld 'Het Koffertje') en vaste startzinnnetjes. Juist de wat quasi-argeloze zinnen die elke week letterlijk terugkomen, maken het tot een ritueel waar de kinderen naar uitkijken en die ze gaan meezeggen! (Mits de 'ontdekkingen' en het verhaal eromheen interessant en verrassend blijven.)

Voorbeeld 1: Moet je horen! Wat ik nu toch weer gevonden heb!

Voorbeeld 2: Ik liep van de week naar school... en ineens zag ik iets staan, zomaar, langs de kant van de weg.

SPIEGEL

Hoe spannend maak je het voor de kinderen? Heb je in je groep rituelen waar kinderen naar uitkijken? Merk je zelf nog dingen op (voorwerpen, foto's, woorden, geluiden, muziek, enzovoort) die je triggeren, die je nieuwsgierig maken, of waar je gewoon van geniet of om moet schateren?

RESULTAAT

Kies een moment dat geschikt is voor een vast ritueel. Bedenk met een paar collega's een paar dingen (bijvoorbeeld een *appelschilapparaat*), woorden (bijvoorbeeld woorden die verwijzen naar een lichaamsdeel van dieren, maar niets met die dieren te maken hebben: 'vleugelmoer', 'apenstaartje', 'paardenstaart', 'bokkenpootjes') of gebeurtenissen (bijvoorbeeld YouTube-filmpjes) die verwondering kunnen wekken. Bespreek hoe je dat in de belangstelling van de kinderen kunt plaatsen: door een verhaal eromheen, door een vraag, of door het alleen maar neer te zetten/te laten horen. Wees niet bang voor een beetje drama en effectbejag...